

GENERATIONAL SHIFT IN WELLBEING PRIORITIES UNDERSTANDING

[Mezigenerační posun ve vnímání priorit wellbeingu]

Marie Mikušová¹

¹ Vysoká škola báňská-Technická univerzita Ostrava, Ekonomická fakulta, Sokolská tř. 33, 701 21 Ostrava
Email:marie.mikusova@vsb.cz

Abstract: The subject of this research is wellbeing. This area is still quite neglected in the Czech Republic. A research objective has been set: to determine whether the first generation is feeling a lower level of wellbeing than the emerging generation, as presented by the U-shape. Research questions have been formulated: Are there differences in the evaluation of wellbeing in two generations? If they exist, in which criteria are the differences significant? Data from 3,000 respondents from two generations were obtained for the research. The significance of the wellbeing elements was evaluated using the network process analytical method. In young respondents, thriving wellbeing is identified, as opposed to older respondents, where the struggling wellbeing type is identified. In this way, researches on the occurrence of U-shape in this area are only partially confirmed. Young people prefer the financial aspect, health and social relationships are more important for the elderly. The article emphasizes that knowledge of the level of wellbeing is important both from the point of view of the individual and the whole of society.

Keywords: analytic network process, generation, U-shape, wellbeing.

JEL classification: I31, M50

Received: 21.10.2020; Reviewed: 29.10.2020; 31.10.2020; Accepted: 16.12.2020

Úvod

Štěstí (happiness) a pohoda (wellbeing) jsou často definovány jako vnitřní pocity nebo stavy spokojenosti. Výzkum wellbeingu se tak zaměřil na dlouhodobé štěstí a životní spokojenost jednotlivců (Uchida a Oishi 2016). Štěstí je příjemný, přechodný zážitek, který každý může cítit, ale nemůže definovat. Zatímco životní spokojenost (life satisfaction) je způsob, jakým člověk hodnotí svůj život a jak cítí, kam v budoucnu směřuje. Štěstí i životní spokojenost jsou pevným základem pro rozvoj subjektivní pohody (wellbeingu) po celou dobu života jednotlivce (Jaisri 2016). Ačkoli v zahraničí je problematice wellbeingu věnována pozornost a výzkum probíhá již několik desítek let, v našem prostředí je tato oblast řešena jen sporadicky. Tuto situaci dokládá i fakt, že při snaze najít definici pojmu wellbeing najdeme překlady jako již zmíněnou osobní nebo subjektivní pohodu, které nejsou příliš výstižné a neodpovídají podstatě wellbeingu. Tedy faktu, že wellbeing je kombinací našeho nadšení pro to, co nás naplňuje a co máme možnost dělat každý den, naší potřeby navazovat a žít kvalitní vztahy, potřeby bezpečnosti a stability našich financí, úrovně našeho duševního a fyzického zdraví a celkové fyzické kondice a naší sounáležitosti se sociálním prostředím, ve kterém se pohybujeme (Prothea 2014).

Ve skutečnosti, že v českém prostředí je tato oblast zatím neprobádána, byla identifikována výzkumná mezera. Byl stanoven cíl výzkumu: zjistit, zdali pociťuje první generace nižší úroveň wellbeingu, nežli generace nastupující, jak prezentuje U-křivka. Pro dosažení cíle byly zformulovány výzkumné otázky: Existují rozdíly v hodnocení wellbeingu u dvou generací? Jestliže existují, ve kterých kritériích jsou rozdíly signifikantní? V krátkém teoretickém úvodu jsou představeny klíčové výstupy vybraných výzkumů souvisejících s wellbeingem a jeho měřením. Následuje přehled metod použitých ve výzkumu a jeho postup. Posléze jsou

prezentovány vybrané výstupy s komentářem a diskusí. Vyhodnocení a náměty pro další výzkum jsou závěrem.

1 Teoretický pohled na wellbeing

Subjektivní wellbeing (SWB) odkazuje na hodnocení jednotlivce své celkové životní spokojenosti (Cummins 2010). V posledních letech byla věnována zvýšená pozornost uznání SWB jako ukazatele národního pokroku jako alternativního nebo doplňkového nástroje k tradičním ekonomickým měřítkům růstu a rozvoje (Weinberg et al. 2018). Další ukazatel navrhuje OECD (2013). Tímto je Personal Wellbeing Index (PWI), který se skládá ze sedmi položek: životní úroveň, zdraví, čeho jsme dosáhli v životě, vztahy, bezpečí, vztahy v komunitě a bezpečnost v budoucnosti. Těchto sedm oblastí představuje první úroveň globální otázky: "Jak jste spokojeni se svým životem jako celkem?"

The New Economic Foundation, britská think-tank společnost, chápe koncept wellbeingu jako propojení dvou elementů: cítit se dobře a fungovat dobře. Pocity štěstí, spokojenosti, radosti, zvědavosti a angažovanosti jsou charakteristické pro někoho, kdo má pozitivní zkušenost se svým životem. Prožívat pozitivní vztahy, mít určitou kontrolu nad svým životem a mít smysl pro účelnost jsou důležité atributy wellbeingu. Společnost uvádí pět cest, které vedou k dosahování kvalitního wellbeingu: být ve spojení s ostatními, být aktivní, neustále se učit, všimnout si a být schopni dávat (Quick 2018).

Společnost Gallup identifikovala na základě dlouhodobých studií pět statisticky významných klíčových oblastí wellbeingu, jimiž jsou smysluplnost (Purpose), vztahy (Social), finance (Financial), zdraví (Physical) a společenství (Community). Jednotlivé oblasti se vzájemně ovlivňují (Prothea 2014). Pro měření wellbeingu vytvořila Global Well-Being Index (GWBI), který umožňuje srovnání jak celkového wellbeingu, tak jednotlivých oblastí na individuální, skupinové, organizační, národní nebo globální úrovni. Podle tohoto indexu lidé v jednotlivých oblastech buď prosperují (Thriving; silný a stálý wellbeing), potýkají se (Struggling; průměrný nebo nestálý wellbeing) nebo strádají (Suffering; nízký a nestálý wellbeing).

Více k již vyjmenovaným kritériím společnosti Gallup:

- *Smysluplnost* (Purpose Wellbeing) – zahrnuje smysluplné, naplňující každodenní činnosti jako motivace k dosahování cílů, dále oblast práce, rodiny, vzdělávání či koníčků. Podle Baumeistera et al. (2007) se na celkovém pocitu životního smyslu podílejí čtyři hlavní potřeby smyslu: potřeba účelu/cíle, potřeba hodnot, které umožní vnímat život v zásadě jako dobrý a poskytují jistotu, potřeba pocitu efektivy a účinnosti a potřeba sebeúcty. Pokud jsou tyto potřeby naplněny, vnímá člověk svůj život jako smysluplný (Blatný et al. 2010).
- *Vztahy* (Social Wellbeing) – chápe kvalitu vztahů jako podmínku pro celkovou životní pohodu, chápe interakci s druhými jako nástroj omezení stresu a zvyšování životní pohody lidí.

Sociální vztahy jsou jednou ze základních sociologických kategorií. Utvářejí se jako vztahy meziosobní i jako vztahy mezi sociálními skupinami. Jsou jevem, který se vyznačuje velkou mnohotvárností; diferencují se podle svého ekonomického, politického, právního a kulturního obsahu, vytvářejí se v situacích spolupráce, soudržnosti, ale i konfliktu a boje (Baumeister et al. 2007).

- *Finance* (Financial Wellbeing) – představuje zvládnutí vlastní ekonomické situace, finanční stabilitu a dostatek peněz jako podmínku umožňující lidem dělat každý den to, co chtějí.

Dle průzkumů CVVM (2019) polovina lidí v Česku považuje životní úroveň své domácnosti za dobrou. To však paradoxně vede k růstu dluhů. Důvodem je podle ekonomů nízká

nezaměstnanost, rostoucí příjmy a ochota utrácet. Množství peněz však není rozhodujícím faktorem vnitřního klidu a spokojenosti. Jsou ti, kteří prožívají strach, že mají málo či o své úspory příjdu.

- *Zdraví* (Physical Wellbeing) – jedná se o celkové duševní a fyzické zdraví, množství energie, umožňující každodenní plnění úkolů, omezení únavy a růst spokojenosti díky pravidelné fyzické aktivitě.
- *Společenství - komunita* (Community Wellbeing) – znamená sounáležitost a zapojení do života v prostředí, ve kterém se lidé pohybují, dárcovství, dobrovolnictví, vzdělávání druhých, jejich ošetřování jako prostředek naplnění pozitivními emocemi a uspokojení pocitu sounáležitosti.

Existují rozdíly v chápání štěstí, spokojenosti v životě nebo wellbeingu u rozdílných věkových kategorií. Jaisri (2016) vyhodnotila přístupy k úrovni spokojenosti u 1 513 respondentů ve věku 20 až 60 let. Výsledky neodhalily žádný významný rozdíl mezi různými věkovými skupinami v jejich úrovni chápání štěstí. Nicméně, nejstarší měli nejvyšší spokojenost se životem, zatímco nejmladší pociťovali nejmenší životní spokojenost. V dalších výzkumech se objevuje U-křivka. Ekonomové a behaviorální vědci studovali vzorec lidského blahobytu po celou dobu života člověka. V desítkách zemí zkoumali prvky v oblasti blahobytu, včetně štěstí, a zjistili, že wellbeing je mládí vysoký, ve středním věku klesá na dno a ve stáří opět stoupá (např. Argyle 1999). Důvody pro tento tvar U jsou stále nejasné (Weiss et al. 2012), přesto Cheng et al. (2017) tvrdí, že existuje velké množství důkazů pro existenci U-křivky pro vývoj hodnot lidského štěstí u středního věku. Rovněž Galambos et al. (2020) dospěli k závěru, že wellbeing je nejvyšší u mladých ve věku 20–30 let, poté klesá až na nadir ve středním věku, pak se zvedá s postupujícím věkem. Tento vývoj je uváděn často jako důkaz pro krizi středního věku.

Na základě zdrojů bylo rozhodnuto ve výzkumu postupovat podle kritérií společnosti Gallup. Pro zjištění preferovaných typů wellbeingu bude použit jiný postup než výpočet GWBI, a to metoda ANP.

2 Metodologie a metody výzkumu

Byl vytvořen dotazník k hodnocení prvků wellbeingu. Za respondenty byli vybráni zástupci dvou generací. V dotazníku respondenti srovnávali význam každého prvku v rámci kritérií smysluplnost, společenství, finance, zdraví a komunita. Za tímto účelem byla použita Saatyho metoda hodnocení významnosti, která je základem pro rozhodovací metodu Analytical Network Process (ANP), která je zde aplikována. Byly vypočítány matice potřebné pro hodnocení významnosti jednotlivých prvků a kritérií vč. identifikace preferovaného typu wellbeingu. Tyto výpočty byly prováděny za podpory softwaru SuperDecision.

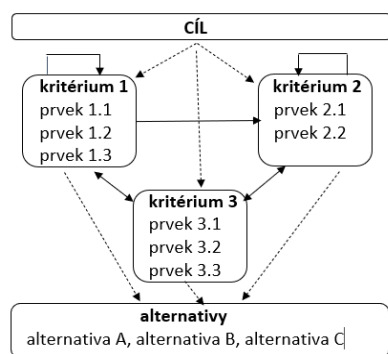
Saatyho metoda byla použita pro zpracování získaných údajů. V této metodě jsou párově porovnávána kritéria hodnocení (a prvky uvnitř kritérií) vložená do matice $S = (s_{ij})$, kde $i, j = 1, \dots, n$. Prvky matice jsou interpretovány jako odhady podílu vah i -tého (w_i) a j -tého (w_j) kritéria Srovnání určuje, které kritérium (prvek) je významnější a do jaké míry. Pro určení významnosti doporučuje Saaty používat devítibodovou stupnici (Saaty a Vargas, 2012). Před zjištěním významnosti kritérií je výpočtem indexu konzistence CI nutné ověřit, že matice párových srovnání je matematicky konzistentní. Porovnáním indexu CI s hodnotou náhodného indexu konzistence (RI) z tabulek dostaneme poměr konzistence CR . Pokud je poměr konzistence $CR \leq 0.1$, je matice S dostatečně konzistentní. Výpočet významnosti ze Saatyho matice je založen na výpočtu vlastního vektoru matice v . Váhy kritérií byly

stanoveny váženým geometrickým průměrem řádků matice **S**. Normalizací těchto hodnot lze získat hodnotu významnosti kritérií.

Respondenti v dotazníku prováděli párové srovnávání významností kritérií a prvků pomocí připravených tabulek v aplikaci Excel, kde okamžitě viděli výsledky a jejich konzistentnost. Získané hodnoty byly dále zpracovány metodou ANP. Takto bylo diagnostikováno složení jednotlivých typů wellbeingu dle kritérií a jejich prvků a dále normalizací hodnot bylo identifikováno pořadí typů wellbeingu u obou skupin respondentů.

Struktura *Analytic Network Process* (ANP) je nelineární a zahrnuje zpětnou vazbu kritérií a jejich prvků (Obrázek 1). Jednoduchá síť může být rozšířena na složité víceúrovňové modely sítí. Síť se skládá z kritérií, prvků a vzájemných propojení uvnitř jednoho kritéria nebo mezi kritérii. Tímto vzniká synergie, která může negativně či pozitivně ovlivnit významnost dopadu jednotlivých prvků a kritérií na dosažení cíle (Saaty a Vargas 2012).

Obrázek 1: Nelineární struktura ANP metody

Zdroj: Zpracováno dle Saaty a Vargas, 2012.

Prvním krokem v ANP je konstrukce modelu. Problém musí být jasně uveden a rozložen do racionálního systému (sítě). Síťová struktura může být získána např. brainstormingem. Následuje párové porovnávání. Dvojice prvků v každém kritériu jsou porovnány s ohledem na jejich význam pro jejich kontrolní kritéria. Samotná kritéria jsou také párově porovnávána s ohledem na jejich příspěvek k dosažení cíle. Pro každé kritérium je vypočítána nevážená (lokální) supermatice. V této supermatice je identifikována významnost každého prvku v rámci daného kritéria. Supermatice je vážena prioritou svého kontrolního kritéria a výsledkem jsou globální priority stanovené ve vážených supermaticích. Globální priorita přináší hodnotnější výsledky než lokální priorita, protože určuje důležitost prvku v rámci celkového systému. Konvergencí vážené supermatice je získána limitní supermatice, která ukazuje vzájemný dlouhodobý relativní vliv prvků (Saaty a Vargas 2012). Konečné priority všech prvků v matici lze získat normalizací každého kritéria této supermatice. Po těchto krocích lze provést výběr nejlepší alternativy.

Respondenti: Do výzkumu jsou zapojeny dvě skupiny respondentů. V první skupině jsou studenti prezenčního vysokoškolského studia. Jsou tedy ve věku 19–25 let, finančně závislí na rodičích, pocházejí z různého sociálního prostředí z různých regionů České republiky. Druhou skupinou respondentů jsou jejich rodiče. To znamená, že jsou ve věku 45–55 let, pracovně aktivní, pocházejí z různého sociálního prostředí z různých regionů České republiky. Z těchto základních souborů bylo náhodně vybráno 3 000 studentů z pěti fakult (technického a ekonomického zaměření, tento vzorek tvoří téměř jednu polovinu studentů dané univerzity) a jejich rodiče. Kvantitativní výzkum byl proveden elektronicky v létě 2020.

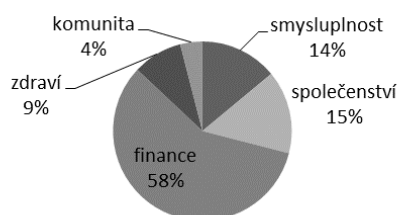
Dotazník: Při tvorbě dotazníku vycházela autorka ze zahraničních literárních zdrojů. Byl sestaven tak, aby splňoval psychometrické charakteristiky. Otázky jsou v Příloze 1. Pro pilotní výzkum stačil vzorek dvaceti studentů a jejich rodičů. Poté bylo obesláno 3 000 studentů zároveň se žádostí, aby zapojili své rodiče. V prvním kole hodnotili význam jednotlivých prvků pomocí připravených excelových tabulek. Nakonec vyplnili připravenou tabulku, kde označili vztah mezi prvky v rámci stejného kritéria a mezi prvky v různých kritériích. Tak byl vytvořen základ pro vytvoření síťového modelu pro ANP. Na základě takto získaných podnětů byla sestavena ANP síť. Ve druhém kole byli respondenti obesláni s dodatečnými tabulkami v excelu, které zachycovaly nové synergické vztahy mezi prvky v rámci ANP. Po vyloučení nekonzistentních nebo jinak nevhodných dat bylo pro další zpracování získáno 1 564 výsledků ze skupiny respondentů – studentů (dále S) a 1 215 ze skupiny respondentů – pracujících (dále P). Pro další zpracování hodnot získaných metodou Saaty bylo nutné zvolit indikátor pro stanovení typických datových hodnot. Pro tento výzkum se jevil jako nejvhodnější modus $Mod(x)$ jako hodnota, která se ve sledovaném souboru vyskytuje nejčastěji. Pro získání finálních výsledků byl použit SuperDecision software vyvinutý týmem T. Saatyho, autora metody ANP.

3 Výsledky výzkumu a diskuse

Z důvodu velkého množství výpočtů je uveden pouze jeden příklad hodnocení významnosti (Obrázek 2). Jako ilustrace je uvedeno hodnocení významnosti jednotlivých kritérií vzhledem ke stanovenému cíli, tj. typu wellbeingu u respondentů skupiny S. Uvedený příklad vychází z hodnot zadaných respondenty již přepracovaných prostřednictvím $Mod(x)$.

Obrázek 2: Hodnocení významnosti kritérií použitím Saatyho metody u respondentů S

S	S	Sp	F	Z	K	geomean	weight w	S x w	$(S \times w)_i / w_i$
S - smysluplnost	1	1	1/6	2	4	1.0592	14.23	0.7262	5.1047
Sp - společenství	1	1	1/6	3	4	1.1487	15.43	0.8160	5.2889
F - finance	6	6	1	5	8	4.2823	57.51	3.1117	5.4104
Z - zdraví	1/2	1/3	1/5	1	4	0.6683	8.98	0.4816	5.3656
K - komunita	1/4	1/4	1/8	1/4	1	0.2872	3.86	0.2070	5.3679
Pozn.: geomean = geometric mean; w = Saaty's weight vector (%); w_i = i-th element of vector w (weight of i-th criteria in %); λ_{max} = the largest eigenvalue of the matrix S; RI = random index; N = number of criteria; CI = consistency index; CR = consistency ratio (≤ 0.1).						7.4457	100.00	$\lambda_{max} =$	5.3075
						RI =	1.120	CI =	0.0769
						N =	5	CR = CI/RI	0.0686

Zdroj: vlastní výpočet

Ke konci prvního dotazníku identifikovali respondenti v připravené tabulce vzájemné vztahy mezi prvky v rámci stejného kritéria nebo dalších kritérií. Výsledek námětů skupiny S je uveden v Obrázku 3. Identifikované vztahy jsou zvýrazněné.

Obrázek 3: Synergické vztahy mezi prvky a kritérii – respondenti S

	S - smysluplnost	Sp - společenství	F - finance	Z - zdraví	K - komunita	2 S - spokojenost v práci	2 S - spokojenost v rodině	2 S - plnění pracovních cílů	2 S - smysluplnost práce	2 S - zájmy	3 Sp - vztah s partnerem	3 Sp - spolehlivá osoba	3 Sp - čas s rodinou	3 Sp - čas s přáteli	3 Sp - poznávat další lidi	4 F - spokojenost se současným stavem	4 F - nemít dluhy	4 F - koupit cokoli a kdykoli	4 F - rezerva pro neočekávané	4 F - finance pod kontrolou	5 Z - pravidelná fyzická aktivita	5 Z - pravidelná duševní aktivita	5 Z - dostatečný odpočinek	5 Z - zdravé stravování	5 Z - dodatečná zdravotní péče	6 K - dárcovství	6 K - dobrovolnictví	6 K - účast v akcích komunity	6 K - bezpečné okolí	6 K - zdravé prostředí
1 S - smysluplnost																														
1 Sp - společenství																														
1 F - finance																														
1 Z - zdraví																														
1 K - komunita																														
2 S - spokojenost v práci																														
2 S - spokojenost v rodině																														
2 S - plnění pracovních cílů																														
2 S - smysluplnost práce																														
2 S - zájmy																														
3 Sp - vztah s partnerem																														
3 Sp - spolehlivá osoba																														
3 Sp - čas s rodinou																														
3 Sp - čas s přáteli																														
3 Sp - poznávat další lidi																														
4 F - spokojenost se současným stavem																														
4 F - nemít dluhy																														
4 F - koupit cokoli a kdykoli																														
4 F - rezerva pro neočekávané																														
4 F - finance pod kontrolou																														
5 Z - pravidelná fyzická aktivita																														
5 Z - pravidelná duševní aktivita																														
5 Z - dostatečný odpočinek																														
5 Z - zdravé stravování																														
5 Z - dodatečná zdravotní péče																														
6 K - dárcovství																														
6 K - dobrovolnictví																														
6 K - účast v akcích komunity																														
6 K - bezpečné okolí																														
6 K - zdravé prostředí																														

Zdroj: Data z vlastního výzkumu

Z Obrázku 3 je zřejmé, že např. prvek “spokojenost v práci” (řádek) je ovlivněn prvky ze stejného kritéria “smysluplnost”, a to ve sloupcích spokojenost v rodině, plnění pracovních cílů, smysluplnost práce a zájmy, dále prvky z kritéria “společenství” ve sloupcích vztahy s partnerem, čas strávený s rodinou atd. byly identifikovány vztahy i s prvky z dalších kritérií. Zpracováním definovaných vztahů byl vytvořen nelineární síťový model pro metodu ANP.

Dále se pracovalo s výsledky přetransformovanými do formy mod. V Příloze 2 jsou uvedeny vybrané výsledky lokálních a globálních matic obou skupin respondentů pro všechny tři sledované alternativy, vč. limitní a normalizované matice.

3.1 Alternativy wellbeingu – komentář

Nízký, strádající wellbeing.

Charakteristika respondentů:

Pro ty, kteří svými výsledky byli zařazeni do skupiny s nízkou úrovní wellbeingu, je nejdůležitějším kritériem kvalita komunity, a to pro obě skupiny respondentů. V rámci kritéria S-smysluplnost života S i P upřednostňují zájmy a koníčky. U S zábava dokonce zahrnuje 45,79 % celého kritéria. Její význam v rámci globálního ohodnocení samozřejmě klesne (8,07 %), ale i tak si zachovává prvenství. U P je sice významnost zájmů nižší (32,84 % a 4,38 %), přesto je však v porovnání s většinou ostatních prvků v dalších kritériích vysoká. V rámci sociálních vztahů (Sp) S hledají osobu, na kterou by se mohli vždy spolehnout, P dávají přednost možnosti seznamování se s dalšími lidmi. V rámci hospodaření s penězi chtějí mít S něco „pro strýčka Příhodu“, P se obávají zadlužení. Dodatečné zdravotní péči dávají největší

význam obě skupiny respondentů. S dávají přednost žití v bezpečném okolí, P upřednostňují zdravé životní prostředí v rámci svého bydliště.

Průměrný, nestabilní wellbeing

Charakteristika respondentů:

Největší význam pro skupinu S má kritérium finance na rozdíl od P, kteří si více cení zdraví a péči o ně.

Koníčky zůstávají pro S nejdůležitější v rámci kritéria S-smysluplnost jak lokálně, tak globálně. U P se přesunula významnost od zájmů ke spokojené rodině. V kritériu Sp-společenství došlo k posunu u obou skupin, které nyní kladou největší význam na vztahy s partnerem/partnerkou. U financí jsou S spokojeni s aktuálním stavem financí, které mají k dispozici, u P trvá obava ze zadlužení. Zdravé stravování je nejvýznamnější pro S, P oceňují pravidelnou fyzickou aktivitu, která má jen nepatrně větší význam než aktivita duševní. Žít v bezpečném okolí je prioritou pro obě skupiny respondentů.

Silný, stabilní wellbeing

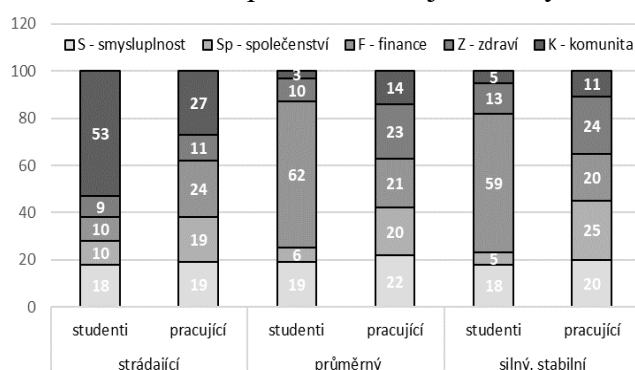
Charakteristika respondentů:

Významnost kritérií pro skupiny se ve srovnání s průměrným stavem wellbeingu nezměnila, dokonce ve srovnání s hodnotami ostatních kritérií a prvků ještě posílila.

Rodinné hodnoty zprostředkované prvkem spokojenost v rodině v rámci kritéria S-smysluplnost dominují u obou skupin. Existence osoby, na kterou se lze spolehnout v každé situaci je nejvýznamnější pro S, u P je téměř na stejné úrovni jako vztah s partnerem/partnerkou, který je hodnocen jen jako nepatrně významnější. Možnost koupit si cokoli a kdykoli i za cenu zadlužení je nejdůležitější pro S. P se již neobávají dluhů, ale chtějí mít finance pod kontrolou. V oblasti zdraví se preference u žádné ze skupin nezměnily. Zdravé potraviny zůstávají prioritou pro S, kdežto P nadále dávají přednost fyzickým a duševním aktivitám. Zdravé prostředí pro bydlení je nejdůležitější pro S, P upřednostnili bezpečnost.

Zastoupení kritérií v jednotlivých alternativách je odlišné (Obrázek 4).

Obrázek 4: Zastoupení kritérií v jednotlivých alternativách (v %)

Zdroj: Data z vlastního výzkumu

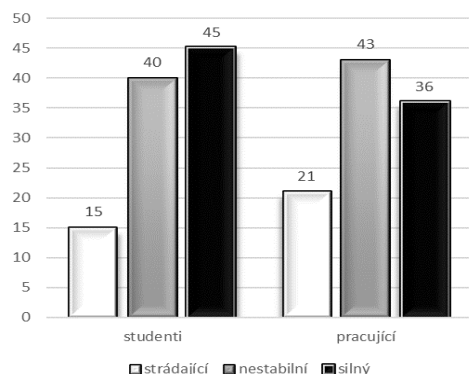
Na první pohled je zřejmé, respondenti se “strádajícím” wellbeingem upřednostňují komunitní okolí a nejméně se starají o zdraví. U S je problematika komunity a společenství překvapivě malá u obou dalších typů wellbeingu, kde naprosto dominuje problematika finance. U skupiny P je ve všech třech typech rovnoměrnější rozdělení významnosti mezi jednotlivá kritéria.

3.2 Normalizovaná matice – výsledná preference alternativ

Třetím krokem při hodnocení variant je po vytvoření lokálních a globálních matic vytvoření limitní matice a z ní normalizované hodnoty, které stanoví preference alternativ (Obrázek 5).

Výzkumná otázka O1: Existují rozdíly v chápání wellbeingu mezi dvěma generacemi?

Obrázek 5: Preference alternativ – typů wellbeingu (v %)

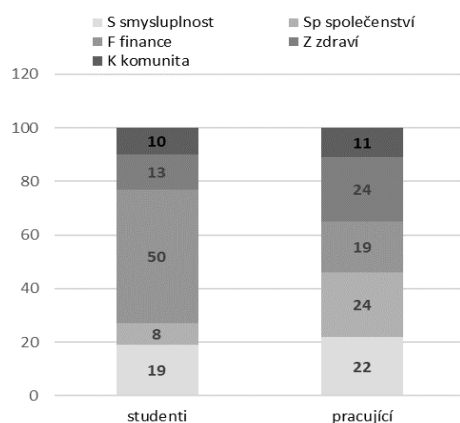
Zdroj: Data z vlastního výzkumu

Z preferencí vyplývá, že starší skupina respondentů – P, nemá již tak optimistické (nebo idealistické?) vnímání, jako mladí studenti. U starších byla zjištěna vyšší hodnota alternativy nízkého i průměrného wellbeingu. Alternativa stabilního, silného wellbeingu je výrazně nižší než u studentů.

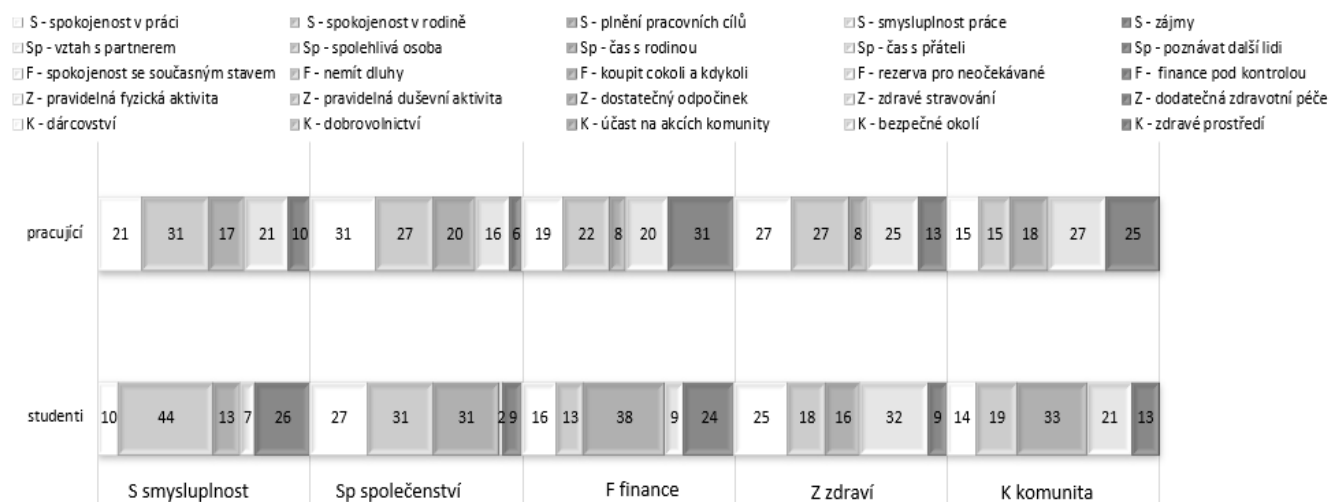
Výzkumná otázka O2: Jestliže existují rozdíly v chápání wellbeingu, kde jsou tyto rozdíly signifikantní?

Zastoupení jednotlivých kritérií v normalizovaných hodnotách je značně odlišné (Obrázek 6) stejně jako prvků v jednotlivých kritériích (Obrázek 7). Signifikantní rozdíly byly zjištěny u kritéria Finance: 50 % u S vs. 19 % u P, a dále u kritéria Společensví: 8 % u S vs. 24 % u P.

Obrázek 6: Zastoupení jednotlivých kritérií v normalizovaných hodnotách (v %)

Zdroj: Data z vlastního výzkumu

Obrázek 7: Skladba prvků v jednotlivých kritériích dle normalizované matice (v %)

Zdroj: Data z vlastního výzkumu

Mít harmonickou spokojenou rodinu je nejdůležitější pro obě skupiny. Starší, s více životními zkušenostmi si navíc uvědomují, že ke smysluplnosti života patří i vykonávat práci, ve které vidí smysl a ve které jsou spokojeni. Bohužel však, na rozdíl od mladých, podceňují význam koníčků, mimopracovních zájmů. Na ně mladí rozhodně nezapomínají.

Vztahy s partnerem/partnerkou jsou v úzké souvislosti s harmonií a spokojeností v rodině. Je tedy logické, že i ve druhém kritériu je u obou skupin rodinný prvek vysoce hodnocen, stejně jako existence spolehlivé osoby. Zarážející je nízká významnost prvku trávení času s přáteli u studentů. V souvislosti s tím, jak vysoký význam kladou mladí na to mít své zájmy, by mohlo být zajímavé zjistit, proč jsou tyto dva prvky v takovém rozporu. Souvisí to s typem zájmů? Jsou převažující zájmy mladých většinou individualizované? Nepotřebují kolektiv, přátele?

Koupit si cokoli, kdekoli a za jakoukoli cenu je nejvýznamnější prvek pro mladé. Další výzkum by si zasloužil vztah mezi touto touhou naprosté finanční nezávislosti a proklamovanou spokojeností v rodině právě u mladých, kteří jsou finančně závislí na rodičích. Starší již přehodnotili své nároky na finance a jejich získávání a pro ně je nejvýznamnější mít finance pod kontrolou, umět s nimi hospodařit.

Zdravé potraviny a zdravé stravování obecně, které významně preferují mladí, mohou souviset s marketingem společností propagujících zdravé, bio, fresh a podobné potraviny a stává se téměř módním trendem. U starších je otázka zdraví rozdělena rovnoměrněji, ale s podceněním dostatečného odpočinku, kterému mladí přisuzují skoro stejný význam jako duševní činnosti.

Zapojení se do života komunity v místě, kde bydlí, považují mladí za nejdůležitější prvek z této oblasti. Toto zjištění je v rozporujícím vztahu s malou významností prvků z kritéria Společensví – trávení času s přáteli a poznávání dalších lidí. Starší respondenty zajímá spíše bydlení v bezpečném a zdravém prostředí.

Stručný přehled:

Mládež: Oceňují šťastnou rodinu, se kterou tráví svůj čas, chtějí mít někoho, na koho se mohou kdykoli spolehnout, chtějí si koupit cokoli a kdykoliv, a to i za cenu tvrdé práce nebo dluhu, dávají přednost zdravému jídlu a chtějí se podílet na komunitním životě.

Rodiče: Spokojená rodina a vztahy s partnery jsou pro ně nejdůležitější, finance chtějí mít pod kontrolou, fyzická a duševní aktivita jsou pro ně zárukou spokojenosti a stejně jako bezpečné prostředí.

Zajímavé je rovnoměrnější rozdělení významností u všech typů u skupiny starších respondentů – je způsobena životními zkušenostmi?

Cíl výzkumu: pociťuje první generace nižší úroveň wellbeingu, nežli generace nastupující, jak prezentuje U-křivka?

Z Obrázku 5 jasně vyplývá snížení hodnoty stabilního, silného wellbeingu oproti mladší generaci. Výsledky výzkumu jsou částečně v souladu s výzkumy podporujícími existenci U-křivky v hodnocení wellbeingu, kdy podporují klesající trend wellbeingu v souvislosti se zvyšujícím se věkem do období středního věku, avšak úroveň nespadla až na dno, tedy do typu nízký, strádající wellbeing (např. Argyle 1999, Galambos et al. 2020). Naopak jsou v rozporu s výzkumem Jaisri (2016), kde dvacetiletí pociťovali nejnižší úroveň wellbeingu.

Závěr

Předmětem výzkumu byla u nás zatím opomíjená problematika wellbeingu. Přitom lidé s vyšším wellbeingem jsou zdravější, produktivnější, odolnější vůči stresu a lépe čelí výzám. Snáze se vypořádávají s přírodními katastrofami nebo společenskými krizemi Rychleji se vyrovnají s nenadálými událostmi, ochotněji pomáhají a různými způsoby přispívají k rozvoji komunit, organizací i společnosti (Prothea 2014).

Byly zformulovány výzkumné otázky: Existují rozdíly v hodnocení wellbeingu u dvou generací? Jestliže existují, ve kterých kritériích jsou rozdíly signifikantní? Pomocí těchto otázek bylo dosaženo cíle, kterým bylo zjištění, že první generace pociťuje nižší úroveň wellbeingu než jejich nástupci. Data byla od respondentů, kterými byly studenti a jejich rodiče, získána elektronicky. Jejich významnost byla ohodnocena metodou Saaty, která byla použita v rámci metody ANP. Pro získání preferované alternativy byly vypočteny lokální, globální, limitní a normalizované hodnoty prvků. Bylo zjištěno, že u respondentů – studentů signifikantně převažuje význam financí (u dvou alternativ), kdežto u respondentů – pracujících, je význam prvků a kritérií rovnoměrný bez významných rozdílů. Z normalizovaných hodnot byla zjištěna preference alternativ (typů): U studentů byl identifikován vysoký a stabilní wellbeing, u pracujících klesl na průměrný, nestabilní. Nejvýznamnější prvek v normalizovaných hodnotách byl u studentů finance, u pracujících zdraví a sociální vztahy.

Výzkum byl limitován obdobím, kdy byl prováděn – v době pandemie Covid-19. Je možné, že v jiném období by byly výsledky jiné. Skutečnost, že do výzkumu nebyli zapojeni studenti z uměleckých nebo humanitních oborů, mohla také zkreslit výsledek. Dalším omezením byla také skutečnost, že nebylo provedeno sledování výsledků z dalších hledisek – např. gender nebo region. Toto třídění by mohlo přinést zajímavé výsledky. Navzdory omezením jsou výsledky využitelné především ze společenského hlediska, když dávají pohled na vnímání wellbeingu poměrně velkého vzorku respondentů. V konkrétních případech by mohly následovat akce ke zvýšení wellbeingu vedoucí např. ke zvýšení výkonnosti na pracovištích nebo zvýšení kvality života v daném regionu.

Poděkování

Tento článek vznikl za podpory projektu SGS SP2020/33 „Wellbeing jako prostředek růstu výkonnosti podniku a zjištění jeho úrovně ve zkoumaném podniku“.

Literatura

- [1] ARGYLE, M., 2003. Causes and correlates of happiness. In: D. KAHNEMAN, E. DIENER and N. SCHWARZ, eds. *Well-being: the foundations of hedonic psychology*. New York: Russell Sage, p. 307–322:353–373. ISBN 78-0871544230.
- [2] BAUMEISTER, R. F., K. D. VOHS and D. M. TICE, 2007. The Strength Model of Self-Control. *Current Directions in Psychological Science* [online]. 16, 351-355 [vid. 5. června 2020]. ISSN 1467-8721. Dostupné z: doi:10.1111/j.1467-8721.2007.00534.x.
- [3] BLATNÝ, M., K. MILLOVÁ, M. JELÍNEK a T. OSECKÁ, 2010. Životní smysluplnost: osobnostní souvislosti a antecedenty. *Československá psychologie*. 54(3), 225-234. ISSN 0009-062x.
- [4] CVVM, 2019. Příznivé hodnocení ekonomické situace zůstalo na maximu [on-line]. [vid. 4. dubna 2020]. Dostupné z: <https://www.investicniweb.cz/news-cvvm-priznive-hodnoceni-ekonomicke-situace-zustalo-na-maximu/>.
- [5] CUMMINS, R., 2010. Subjective wellbeing, homeostatically protected mood and depression: A synthesis. *Journal of Happiness Studies* [online]. 11, 1–17 [vid. 9. června 2020]. ISSN 1573-7780. Dostupné z: doi:10.1007/s10902-009-9167-0.
- [6] GALAMBOS, N. L., H. J. KRAHN, M. D. JOHNSON and M. E. LACHMAN, 2020. The U Shape of Happiness Across the Life Course: Expanding the Discussion. *Perspectives on Psychological Science* [online]. 15(4), 898-912 [vid. 9. června 2020]. ISSN 1745-6916. Dostupné z: doi:10.1177/1745691620902428.
- [7] CHENG, T. C., N. POWDTHAVEE and A. J. OSWALD, 2017. Longitudinal Evidence for a Midlife Nadir in Human Well-Being: Results from Four Data Sets. *Economic Journal* [online]. 127(599), 126-142 [vid. 7. května 2020]. ISSN 0013-0133. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=eoh&an=1635458&scope=site>.
- [8] JAISRI, M., 2016. Happiness and satisfaction with life among adults. *Indian Journal of Positive Psychology* [online]. 7(1), 84-87 [vid. 9. června 2020]. ISSN 2229-4937. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=asn&an=115135334&scope=site>
- [9] OECD, 2013. Guidelines on measuring subjective wellbeing [online]. [vid. 8. května 2020]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/statistics/Guidelines%20on%20Measuring%20Subjective%20Well-being.pdf>
- [10] PROTHERA, 2014. Co je wellbeing? [on-line]. [vid. 7. května 2020]. Dostupné z: <http://prothea.cz/blog/co-je-wellbeing/>.
- [11] QUICK, A., 2018. Measuring wellbeing inequality. What are the appropriate indicators of wellbeing inequality? [online]. [vid. 7. května 2020]. Dostupné z: <https://neweconomics.org/2018/05/measuring-wellbeing-inequality>
- [12] SAATY, T. L. and L. G. VARGAS, 2012. *Models, Methods, Concepts & Applications of the Analytic Hierarchy Process*. 2nd ed. New York: Springer. ISBN 978-1-4613-5667-7.

- [13] UCHIDA, Y. and S. OISHI, 2016. The Happiness of Individuals and the Collective. *Japanese Psychological Research* [online]. **58**(1), 125-141 [vid. 5. června 2020]. ISSN 1468-5884. Dostupné z: doi: 10.1111/jpr.12103
- [14] WEINBERG, M. K., C. SETON, and N. CAMERON, 2018. The Measurement of Subjective Wellbeing: Item-Order Effects in the Personal Wellbeing Index-Adult. *Journal of Happiness Studies* [online]. 19, 315–332 [vid. 5. června 2020]. ISBN 1573-7780. Dostupné z: doi:10.1007/s10902-016-9822-1.
- [15] WEISS, A., J. E. KING, M. INOUE-MURAYAMA, T. MATSUZAWA and A. J. OSWALD, 2012. Evidence for a midlife crisis in great apes consistent with the U-shape in human well-being. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* [online]. **109**(49), 19949-19952 [vid. 5. června 2020]. ISSN 0027-8424. Dostupné z: doi: 10.1073/pnas.1212592109

Příloha 1 Otázky v dotazníku

1. Smysluplnost Spokojenost v práci (škole) Spokojenost v rodině Dosahování pracovních cílů (studijních cílů) Smysluplnost práce Mít své koníčky	2. Vztahy Vztah s manželem, partnerem nebo nejbližším přítelem V případě potíží moci se na někoho spolehnout Trávení času s rodinnými příslušníky Trávení času s přáteli Seznamování s neznámými lidmi (srazy, koncerty, sportovní akce atd.)
3. Finance Být spokojený se svým životním standardem Nemít dluhy (hypotéka, úvěr, půjčka apod.) Moci si koupit cokoli a kdykoli, a to i za cenu velkého pracovního vypětí či půjček Mít vždy rezervu na nepředvídané události (neuvažujeme o výši rezervy) Mít finance pod kontrolou (včas platit účty, vědět, kolik tento měsíc mohu spotřebovat, kolik uspořit)	4. Zdraví Pravidelná fyzická aktivita Pravidelná duševní aktivita Dostatečný odpočinek Zdravá strava Další péče o zdraví (preventivní zdravotní prohlídky u lékaře, vitamíny, očkování, nepřecházení nemocí apod.)
5. Společnost - komunita Dárcovství (peníze, oblečení, potraviny apod.) Dobrovolnictví (péče o seniory, postižené apod. nebo péče o zvířata, ekologické akce, akce pro děti apod.) Účast na společenských akcích v místě, kde se pohybujete nebo žijete (sport, koncerty, setkání atd.) Žít v bezpečném prostředí (týká se např. kriminality) Žít ve zdravém prostředí (ovzduší, voda)	

Zdroj: vlastní výzkum

Příloha 2

	strádající				nestabilní, průměrný				vysoký, stabilní				limitní matice		normalizovaná matice	
	LUSP		GWSM		LUSP		GWSM		LUSP		GWSM		studenti		studenti	
1 S - smysluplnost	0.1826	0.1935	0.0298	0.0351	0.1877	0.2215	0.0321	0.0220	0.1811	0.2046	0.0371	0.0226	0.0065	0.0211	0.1935	0.2210
2 S - spokojenost v práci	0.1307	0.2401	0.0203	0.0328	0.2024	0.2611	0.0350	0.0553	0.1354	0.2181	0.0231	0.0567	0.0186	0.0249	0.1012	0.2146
2 S - spokojenost v rodině	0.1000	0.1001	0.0158	0.0274	0.2510	0.2808	0.0368	0.0617	0.3582	0.2895	0.0627	0.0579	0.0820	0.0053	0.4446	0.3098
2 S - plnění pracovních cílů	0.2023	0.1476	0.0398	0.0289	0.1031	0.1168	0.0205	0.0101	0.2281	0.1689	0.0439	0.0112	0.0247	0.0193	0.1342	0.1752
2 S - smysluplnost práce	0.1089	0.1834	0.0098	0.0336	0.0951	0.1920	0.0188	0.0211	0.0751	0.1593	0.0120	0.0258	0.0119	0.0166	0.0648	0.2092
2 S - zájmy	0.4579	0.3286	0.0806	0.0438	0.3482	0.1490	0.0554	0.0180	0.2029	0.1640	0.0248	0.0149	0.0470	0.0070	0.2550	0.0910
1 Sp - společenství	0.1001	0.1876	0.0164	0.0306	0.0635	0.1991	0.0109	0.0219	0.0510	0.2450	0.0098	0.0210	0.0021	0.0212	0.0800	0.2385
3 Sp - vztah s partnerem	0.2350	0.1695	0.0380	0.0268	0.4115	0.2998	0.0728	0.0502	0.1513	0.2893	0.0300	0.0458	0.0263	0.0053	0.2769	0.3123
3 Sp - spolehlivá osoba	0.4140	0.2560	0.0653	0.0396	0.2955	0.2571	0.0456	0.0415	0.4510	0.2984	0.0708	0.0410	0.0261	0.0070	0.3111	0.2697
3 Sp - čas s rodinou	0.0753	0.1096	0.0120	0.0191	0.0864	0.1915	0.0199	0.0356	0.1198	0.1583	0.0200	0.0328	0.0053	0.0020	0.3100	0.2010
3 Sp - čas s přáteli	0.1830	0.1089	0.0250	0.0159	0.1098	0.1991	0.0185	0.0348	0.0995	0.1352	0.0158	0.0325	0.0631	0.0245	0.0186	0.1584
3 Sp - poznávat další lidi	0.1678	0.3558	0.0262	0.0650	0.0965	0.0523	0.0097	0.0045	0.1782	0.1186	0.0299	0.0144	0.0143	0.0143	0.0831	0.0583
1 F - finance	0.0956	0.2381	0.0141	0.0348	0.6235	0.2095	0.1024	0.0179	0.5875	0.1955	0.0973	0.0178	0.0185	0.0175	0.4999	0.1900
4 F - spokojenost se současným stavem	0.2895	0.2100	0.0486	0.0315	0.3399	0.2098	0.0586	0.0339	0.0871	0.1489	0.0118	0.0348	0.0245	0.0157	0.1577	0.1900
4 F - nemít dluhy	0.0693	0.2968	0.0135	0.0495	0.1098	0.2881	0.0198	0.0420	0.0389	0.3318	0.0059	0.0381	0.0204	0.0325	0.1316	0.2210
4 F - koupit cokoli a kdykoli	0.1543	0.2115	0.0247	0.0305	0.0853	0.0996	0.0125	0.0192	0.5731	0.0699	0.0968	0.0205	0.0594	0.0138	0.3825	0.0796
4 F - rezerva pro neočekávané	0.3564	0.1106	0.0637	0.0180	0.2289	0.1285	0.0411	0.0360	0.0501	0.1140	0.0115	0.0328	0.0138	0.0325	0.0888	0.2001
4 F - finance pod kontrolou	0.1303	0.1709	0.0160	0.0370	0.2359	0.2737	0.0345	0.0354	0.2506	0.3351	0.0405	0.0402	0.0371	0.0053	0.2391	0.3090
1 Z - zdraví	0.0895	0.1093	0.0146	0.0165	0.0954	0.2285	0.0153	0.0998	0.1266	0.2398	0.0216	0.0956	0.0038	0.0216	0.1233	0.2418
5 Z - pravidelná fyzická aktivita	0.1357	0.0802	0.0216	0.0115	0.1681	0.2451	0.0310	0.0500	0.1538	0.2484	0.0238	0.0425	0.0216	0.0470	0.2540	0.2711
5 Z - pravidelná duševní aktivita	0.0679	0.0091	0.0095	0.0105	0.2428	0.2795	0.0326	0.0451	0.1845	0.2398	0.0320	0.0419	0.0157	0.0460	0.1839	0.2698
5 Z - dostatečný odpočinek	0.0741	0.3005	0.0106	0.0527	0.0678	0.1810	0.0091	0.0241	0.0511	0.1111	0.0095	0.0239	0.0138	0.0119	0.1618	0.0785
5 Z - zdravé stravování	0.3089	0.2845	0.0648	0.0435	0.4312	0.1601	0.0813	0.0235	0.5316	0.1825	0.0895	0.0287	0.0279	0.0470	0.3269	0.2510
5 Z - dodatečná zdravotní péče	0.4132	0.3256	0.0600	0.0484	0.0900	0.1340	0.0125	0.0237	0.0787	0.2180	0.0117	0.0295	0.0062	0.0202	0.0732	0.1294
1 K - komunita	0.5320	0.2712	0.0915	0.0495	0.0296	0.1411	0.0057	0.0028	0.0536	0.1149	0.0007	0.0095	0.0039	0.0039	0.1030	0.1084
6 K - dárcovství	0.0656	0.0720	0.0123	0.0135	0.0658	0.1560	0.0105	0.0281	0.0312	0.2056	0.0060	0.0258	0.0212	0.0245	0.1362	0.1500
6 K - dobrovolnictví	0.1796	0.2011	0.0312	0.0211	0.0862	0.1193	0.0140	0.0235	0.0703	0.1752	0.0096	0.0283	0.0303	0.0316	0.1945	0.1498
6 K - účast na akcích komunity	0.1075	0.0991	0.0167	0.0165	0.1259	0.1968	0.0252	0.0393	0.0986	0.2148	0.0139	0.0406	0.0516	0.0141	0.3309	0.1815
6 K - bezpečné okolí	0.3664	0.2761	0.0568	0.0490	0.3894	0.2871	0.0619	0.0421	0.3753	0.2150	0.0652	0.0412	0.0325	0.0470	0.2085	0.2687
6 K - zdravé prostředí	0.2808	0.3515	0.0495	0.0665	0.3325	0.2405	0.0549	0.0335	0.4244	0.1891	0.0718	0.0306	0.0202	0.0470	0.1297	0.2497
LUSP - local unweighted super matrix													strádající, nízký		0.1505	0.2057
GWSM - global weighted super matrix													průměrný, nestabilní		0.3977	0.4291
													vysoký, stabilní		0.4517	0.3651

Zdroj: vlastní výzkum